

На иницијативу породице архитекте Милана Злоковића (1898–1965), истакнутог српског ствараоца, научника и педагога, основана је 2016. године Фондација „Милан Злоковић”, с мисијом да се афирмише и презентује његово обимно стваралаштво. Фондација је у свом програму истакла неколико основних циљева који се односе на: обраду и чување архивске грађе из заоставштине Милана Злоковића и њено чињење јавно доступним, расветљавање Злоковићевог опуса који до сада није био критички анализиран и пружање подршке истраживачима, бригу о израђеним објектима архитекте Злоковића, посебно оним у статусу споменика културе, те на промоцију дела и личности Милана Злоковића, а тиме посредно и шире националне архитектонске баштине и српске културе уопште. Један од оснивача Фондације и први председник Управног одбора био је академик архитекта Ђорђе Злоковић (1927–2017), садашњи председник Управног одбора Фондације је проф. др Милица Мојовић (1932), рођена Злоковић, управитељ Фондације је архитекта др Ђорђе Мојовић (1964), а од 2020. године научно-стручни сарадник Фондације и креативни уредник интернет презентације је архитекта Небојша Антешевић (1985).

Досадашња главна активност Фондације се односила на сређивање и обраду заоставштине архитекте Злоковића. Фондација је 2017. године закључила споразум са Музејом града Београда о формирању Легата Милана Злоковића. Основни садржај ове збирке чине архитектонски цртежи и техничка документација који се обрађују кроз опис и сигнирање, конзервацију и дигитализацију (скенирање). Збирка је доступна у електронском облику на интернет страници Музеја града Београда у оквиру Збирке за архитектуру и урбанизам, а оригинали цртежа и техничке документације су похрањени у Музеју. Део грађе који је до сада дигитализован већ је јавно доступан тако да ће се база допуњавати до завршетка обраде целокупног архивског материјала. Део заоставштине који остаје у Фондацији чине: библиотека са око 1600 наслова, више од 2700 акварела, више хиљада фотографија, разгледница, дописница и приватних писама, лични предмети и преостала пословна преписка Милана Злоковића. Друга важна активност на којој Фондација континуирано ради јесте сарадња са Заводом за заштиту споменика културе града Београда

на припреми и спровођењу поступака за проглашење културним добрима реализованих Злоковићевих дела на простору града Београда.

Желећи да дугогодишње стваралаштво архитекте Милана Злоковића и сегменте из његове обимне заоставштине представи широј јавности, да их учини доступним за едукативне и научне сврхе, Фондација је 2020. године поставила интернет страницу (www.milanzlokovic.org) на којој су презентовани сви аспекти Злоковићевог опуса (архитектонско стваралаштво, научна истраживања и ликовни радови), као и преглед досадашњих истраживања и научне валоризације његове улоге у развоју српске архитектуре и културе. Фирма „Gart Creative” је заслужна за дизајн и израду сајта, а архитекта Антешевић је конципирао структуру, припремио садржај сајта и креирао логотип за интернет презентацију Фондације. Поред интернет странице покренут је и Инстаграм налог Фондације (@milanzlokovicfoundation) на коме се објављују визуелни материјали из богатог фонда заоставштине у намери да подстакну и упуте преваходно млађу популацију на смисао стваралаштва и сталног делања. У периоду пандемије која је захватила свет, време изолације и социјалног дистанцирања је искоришћено за креативне активности, готово симболично заступајући Злоковићеве тежње и борбу кроз које се заузимао за стални развој, сматрајући да је сваки дан један нови почетак.

На интернет страници се, поред биографских података датих у виду краћег животописа и временске линије (timeline) с приказом значајних догађаја из Злоковићевог живота и стваралаштва, прегледа научних и стручних радова о Злоковићевом опусу и рубрике у којој се објављују вести о активностима Фондације, налазе три главне рубрике – *архитектура*, *истраживања* и *ликовни радови* којима су обухваћени сви аспекти Злоковићевог пројектантског, научног, педагошког и ликовног рада. У рубрици *архитектура* приказан је избор од 36 најзначајнијих Злоковићевих пројеката из свих фаза његовог стваралаштва који обухватају реализације, конкурсне радове, идејна решења и типске пројекте. Злоковићев истраживачки рад је представљен у рубрици *истраживања* која је подељена на три сегмента – *писани радови* (хронолошки преглед научних и стручних радова и новинских чланака доступних у *pdf* формату), *модуларна*

координација и теренска истраживања. Из обимног сликарског опуса архитекте Злоковића, који до сада готово да није био излаган, а тако ни валоризован, будући да није представљао његово основно занимање већ исход сталне преокупације, дат је избор од четрдесетак ликовних радова, углавном акварела, разврстаних у тематске групе – портрети, актови, жанр сцене, предели, мртва природа, апстрактни мотиви.

Током четири деценије Злоковићевог активног пројектантског делања настало је више од две стотине пројеката за објекте различитих намена (стамбена, административно-пословна, здравствена, туристичка, образовна, спортска, саобраћајна, изложбена, сакрална, меморијална), укључујућу неколико пројеката реконструкција и доградњи постојећих објеката, као и девет урбанистичких планова за ужа или шира градска подручја. Међу овим пројектима су седамдесет и три реализована објекта, деведесет и један конкурсни рад и седамдесет и шест идејних решења. Злоковић је радио на неколико типских пројеката за железничке станичне зграде, хигијенске заводе, школске и стамбене објекте. Неколико од послератних пројеката рађени су у оквиру Института за архитектуру и урбанизам. Значајан допринос српској модерној архитектури је дао својим пројектима за здравствене, туристичке и стамбене објекте, испитујући њихове типолошке карактеристике и пројектантске могућности. Систематизацијом обимне заоставштине архитекте Милана Злоковића пронађени су и комплетирани материјали за више пројеката који до сада у архитектонској историографији нису били подробије анализирани, за које су информације и грађа били фрагментарни или јавности нису били познати.

Злоковићеве истраживачке активности су се испрва односиле на теренска истраживања сакралне и профане архитектуре Балкана, превасходно југа Србије и подручја Боке Которске, да би јачањем модерног покрета, и властитим залагањем за нове архитектонске принципе, Злоковић кроз јавна предавања и писану реч скретао пажњу стручној и широј јавности на нова схватања и обележја савремене архитектуре. За време окупације и у периоду после Другог светског рата, његов истраживачки рад је готово у потпуности био усмерен теоријским анализама и разматрањима практичне примене модуларне координације у савременој пројектантској пракси, чиме је дао пионирски допринос тој области у Југославији, али и у ширим европским оквирима. Злоковић је српску архитектонску културу и науку обогатио са више од педесет тематски различитих писаних радова у којима је саопштавао своје студије и анализе, мишљења и запажања, истраживања и коментаре, разумевајући њихову улогу и значај за академско и научно бивствовање, али и за стално унапређивање пројектантских концепција и проналажење нових могућности и решења. Злоковићеви писани радови обухватају једну хетерогену истраживачку целину у којој се препознаје неколико значајних тема које су окупирале његова интересовања – проучавање старе архитектуре Балкана, разматрање принципа и улоге савремене

архитектуре, истраживања модуларне координације мера кроз теоријске анализе класичне архитектуре и њену примену у савременој архитектури, приказе властитих остварења у стручној периодици и различите коментаре у дневној или недељној штампи о актуелним питањима архитектуре и архитектонске професије.

Иако су Злоковићева научна истраживања система пропорција у архитектури и модуларне координације озваничена објављивањем првих истраживачких радова тек након Другог светског рата, Злоковић се још од 1927. године активно залагао за увођење нових композиционих метода и модуларне координације у савремену архитектуру. За научна промишљања архитектуре кроз систем мера и пропорција заузимао се, не само кроз академски и педагошки рад на факултету, већ је то чинио и у пракси, посебно у свом пројектантском раду, проналазећи и усавршавајући методе за практичну примену ових принципа. Поред тога, остао је и неуморни заговорник ове теме кроз активна учешћа на саветовањима, конгресима и у Интернационалној модуларној групи, чији је био стални члан и представник Југославије. Скоро заборављену и скрајнуту тему у архитектонским турбуленцијама 20. века, а која је пак била окосница класичне архитектуре, Злоковић оживљава у савременој архитектури, издвајајући многобројне предности мера, пропорција и модула у неограниченом подручју индустријске производње. Полазећи од тога да је модуларна координација, нарочито у класичној архитектури, била логичан основ свакој композицији архитектонског и ликовног стваралаштва, Злоковић поставља основ за примену модуларне координације у пројектовању, уз јасно наглашавање естетске компоненте у постављеној концепцији. Злоковић је сматрао да само коренита промена извођачке технике може омогућити убрзање и појефтинијење процеса изградње.

Мање је познато, а и то углавном архитектима старије генерације, да је Злоковић био и пасионирани ликовни стваралац. На том пољу Злоковић је изградио јединствен ликовни рукопис, заснован на модернистичкој естетици пуризма и надахнут прозрочном медитеранском ликовношћу. Склон експерименту, те сталним испитивањима у домену пропорцијских, геометријских и ликовних односа, није се либио да своје интелектуалне потенцијале и емоционални набој истовремено сублимира у цртежу, подједнако обележеном спонтаношћу и складом. Сликање је за Злоковића, уз обиман пројектантски рад, била духовна егзистенција, али и природан изданак процеса пројектовања. Злоковићеви радови настали током многобројних путовања из стваралачких или туристичких побуда, одишу истовремено свежином и баршунастом лакоћом, експресивношћу и пластичношћу и лирским заносом, док његове студије слободних или апстрактних форми показују аналитичко умеће и познавање геометрије и пропорција.

Небојша Антешевић
маст.инж.арх., маст.прим.умет., докторанд